

XVI.

Преса. Театр.

ПРЕСА на Слобожанщині за довгі часи обмежувалась тільки Харківськими Губерніяльними Відомостями. В 1881 р. почався „Южный Край“, котрий в південній Росії згодом став самою поширеною газетою. В 1915—1916 р.р. він виходив в числі що-дня більше ста тисяч примірників. Стояв він завжди на всеросійській платформі, до України взагалі був недбалим, за винятком двох—трьох випадкових співробітників, котрі часом давали статті по українській історії і письменству. На протязі 37 років (1881—1917) енергійним видавцем газети був А. А. Іозефович.

Побут і світогляд слобожан відбився в численних дописах і в окремих коротеньких розвідках, що були надруковані в «Юж. Краю» за старі часи. Часом зустрічаються цікаві, напр.:

В с. Пришибі місце пожару тричі обходять плугом (уламок старого опахування села). «Юж. Кр.» за 1881 р., № 240.

В с. Вереміївці волостний схід в 1881 р. склав постанову штрафувати тих, що не ходять до церкви. (Там же № 242).

Про звичаї на Івана Купала. «Юж. Кр.» за 1890 р., №№ 3272, 3273, 3431.

Про вечериці (поганий вплив їх). «Юж. Кр.» за 1881 р., № 44, 1888 р., № 2474, 1889 р., № 2780. (Див. Додатки).

Можна зібрати чимало по дописах про окремі села, напр., про Боромлю, охтирського пов. в «Юж. Кр.» за 1888 р., № 2456, 1889 р., № 2850, 1891 р., № 3503.

Із розвідок найбільш просторі Балабухи в «Юж. Кр.» за 1891 р., №№ 3451—3472 (низка фельетонів).

Окрім «Южного Края» з 1905 р. було чимало часописів, але вони існували короткий час, не мали поширення і не мали впливу. З російських газет поруч з «Юж. Кр.» якось то досить жваво йшло «Утро». В останні часи народилось багато нових газет, що не мають етнографічного значіння. Часом виникали щотижневі невеличкі газети по мистецтву, педагогії, сільському господарству, але незабаром вони зникали.

Українська преса на Слобожанщині була завжди занадто слабенькою, почасти через усякі заборони, почасти від недостачі власної свідомої інтелігенції. Поміж денаціоналізованого громадянства читачів українських газет було занадто мало, меценатів бракувало, матеріяльні засоби були кепські, знайомих зі справою співробітників обмаль, через те усі заходи і спроби кінчались або на першій книжці, як то було з «Снопом» Корсуна, або на першій числі газети, як то було з «Слобожанщиною» д. Міхновського.

Перші спроби були альманахи, або збірники виключно літературного змісту.

В 1841 р. вийшов «Сніп» Корсуна. «Панів сускрібентів» було занадто мало, усього 31 на 74 примірники, здебільшого студенти. В «Снопі» тільки віршові твори: «Переяславська ніч» Костомарова (дуже слабенька по змісту й мові), «Вечериці» Кореницького (найкращі

вірші; видко великий вплив Котляревського), вірші бр. Писаревських, Корсуна та Петренка. Місцевого кольору нема.

В 1848 р. вийшов «Южный Русский Сборникъ» А. Метлинського з поезіями Степ. Олександрова («Вовкулака»), Макаровського («Наталя»), Квітки («Щира любов») і ин.

«Складка» Вол. Олександрова вийшла в 2 книжках— перша в 1887 р., друга в 1893 р. Зміст цілком літературний, вірші й де-кілька оповіданнів. Найкращі речі «Пісня про гарбуза» Олександрова і переклад «Пісня про дзвін» Шіллера, зроблений Білиловським.

В сорокових роках вийшло 4 книжки «Молодика» під орудою Івана Бецького, з літературними статтями на російській мові, здебільше з віршами.

В 1912 р. Микола Міхновський видавав щотижневу газету «Сніп», з невеличкими, але досить гарними статтями та розвідками. Тут писали сам д. Міхновський, Франко, Кост. Бич-Лубенський, Згоральський, Кононенко. Були оповістки про книжні новини, про вистави і концерти. Взагалі часопис був користний. Особливо цікаві коротенькі наукові розвідки Франка (про молитву Костянтина Філософа, про бійку Мстислава з Редедєю). Місцевих оповісток мало, бо саме життя українське було занадто мляве.

В останні роки революції в Харькові, Лебедині, Охтирці, Вовчій виникали і швидко зникали українські періодичні видання, здебільшого слабенькі на культурні й матеріальні сили та засоби. Чимало було докорів що до мови, часом штучної і сухої, з безліччю чужих слів, особливо в соціалістичних виданнях. Найкращим часописом

було щотижневе «Вільне Слово» Хоткевича з гарною мовою і цікавими статтями самого видавця.

В 1918 р. «Союзбанк» почав видавати журнал «Позашкільна Освіта» на двох мовах (рос. і укр.), при участі видатних місцевих сил.

Преса — велика сила, але не видно, щоб слободські новочасні діячі про неї дуже пеклувались. Для того, щоб газету поставити міцно, бракує матеріяльних засобів і ще більше бракує єднання. Одних партійних прапорів мало, і — очевидно — українська преса на окремих прапорах, якої б вони фарби не були, не вдержиться. Для цього потрібного діла, особливо за-для його поліпшення й поширення годен тільки один загальний прапор — блакитно-жовтої фарби.

Для ознайомлення з побутом, піснями й повір'ями слобожан велике значіння має видання Харківського Истор.-Філологічного Товариства «Сборникъ трудовъ Харьк. Истор.-Филол. Общества». Майже у всіх двадцяти томах є матеріяли, або розвідки про Слобожанщину.

Театр слобожанський — довгі роки був одночасно російським і українським. П'єси йшли здебільше російські, за браком українських і з приводу обрусіння міста. Років з двадцять як театр український цілком відділився від російського і пішов окремим шляхом. Для старих часів харківського театру є дві досить гарні розвідки — одна українського письменника Квітки-Основ'яненка 1841 р. — коротенька, але вельми користна і гарно оброблена (Квітка був директором театру), друга — Миколи Черняєва 1900 р. — цінна наукова праця на ґрунті Квітчиної розвідки. По цих працях складений розділ про театр в „Исторії города Харькова» проф. Багалія 1912 р. Отже, хоч і не дуже докладно, російський театр на Слобожанщині має писану

історію, а про український немає нічого, коли не лічити тих уривків, що знаходяться у Квітки та Черняєва. Як жив український театр на Слобожанщині, чи були які місцеві заходи для його поліпшення, хто з місцевих діячів писав п'єси, хто був видатним актером—нічогосінько не зібрано. Коли-коли трапляються в пресі коротенькі рецензії.

Були на Слобожанщині славетні діячі сцени—Щепкин, Рибakov, Милославський, Козельський, Петипа, Федотова, Стрепетова і др.; можна знайти про їх статті й спогади; про українські далеко менше матеріалу, а між тим і українська сцена мала талановитих діячів—Соленика, Щепкина (випадково), Кропивницького, Заньковецьку, Садовського, Саксаганського, Ашкаренка, Суходольського і інших. Не було і досі нема ні окремого будинку для українського театру, ні постійного напрямку і не чути було про якісь особливі громадянські заходи з цього боку.

З Харьковом тісно злучені два ймена видатних українських драматичних діячів—Соленика й Кропивницького.

В сорокових роках славились в Харькові Млотковська, Рибakov, Ладина і Соленик. Останній виступав звичайно в українських п'єсах. Це був талановитий комик. Грав він чудово. Людина була освічена і вдумлива. Портрета його не збереглося. Пашков в своїх спогадах про нього каже, що сама постать його вже була комичною: невеличкий, товстенький, з великою головою, густим чорнявим волоссям, з насмішкуватими очима. Грав він здебільшого приказних, п'яничок, купецьких синків. Кликали його до Петербургу і до Москви, але він рішуче одмовлявся і зостався в Харькові до смерті. Поховали його на Холодногорським кладовищі. Незабором його в Харькові почали забувати, і хтось то на його пам'ятнику зробив напис: „Дивись з неба, Солениче, яка то правда чоловіча“.

Марко Кропивницький (1841—1910), родом з Херсонщини, славетний діяч української сцени, майже такий же її батько, як Котляревський для письменства, часто грав в Харкові і в молоді свої роки, на зорі своєї слави, коли він чудово виконував ролю Стецька в «Сватанні на Гончарівці» Квітки, і в кінці життя, коли він теж чудово грав старих запорожців, осів зовсім в Слобожанщині; помер в Харкові і похований на міському кладовищі по Єпархіальній вулиці, де його могила на головній стежці, що йде до церкви, прикрашена дуже гарним виразним скульптурним бюстом.

В історії українського відродження драматичний театр займає велике місце, а в історії цього театру талановита постать Кропивницького стоїть ніби гранитовий монумент сили й творчости. Кропивницький злучив в собі автора драм, великого сценичного артиста і енергійного організатора і все це віддав на користь українському народові. Певна річ, що тепер театр не може мати такого великого значіння, бо маються вже інші шляхи й інші засоби для здобування духовних національних скарбів. Але й тепер той широкий шлях, що проложив Кропивницький, виводить на нові стежки життя. В пресі зустрічаються цікаві вказівки, що сам народ тепер береться за будовання театру на селі. Поміж селянами виникають вільні драматичні гуртки. Усю працю, від будовання помешкання, сцени, декорацій і т. ин., гурток звичайно проводить власними руками, користуючись часом підмогою місцевих кооперативів¹⁾. Для таких драматичних гуртків, вже численних, занадто потрібні добрі інструктори, показчики та підручники.

¹⁾ „Позашкільна Освіта“, Харк., II, 39.

2-й випуск.

Культурно-Історична Бібліотека

під ред. Проф. Д. І. БАГАЛІЯ.

□ □ □ □

№4

Проф. М. Ф. СУМЦОВ.

СЛОБОЖАНЕ

Історично-
Етнографічна
Розвідка.

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА

М. 53005
1917/34 р.

ВИДАВНИЦТВО „СОЮЗ“

Харківського Кредитового Союзу Кооперативів.

1918.

